

Gdańsk, 27.09.2023

Prof. dr hab. Lidia Wolska
Zakład Toksykologii Środowiska
Wydział Nauk o Zdrowiu
Gdański Uniwersytet Medyczny

OCENA

rozprawy doktorskiej mgr Kariny BODZIACH

pt.: „**Uptake, accumulation and elimination of endocrine disrupting phenolic compounds in selected waterbirds from the southern Baltic**”
(*Wnikanie i eliminacja endokrynnie aktywnych pochodnych fenolu u wybranych ptaków wodnych z rejonu południowego Bałtyku*)
w dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych, dyscyplinie nauk o ziemi i środowisku

Promotor: dr hab. inż. Marta Staniszevska, prof. UG

Promotor pomocniczy: dr Iga Nehring

1. Podstawa formalna oceny

Rada Dyscypliny Nauki o Ziemi i Środowisku Uniwersytetu Gdańskiego (UG) powołała mnie na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr **Kariny BODZIACH** zatytułowanej: **Uptake, accumulation and elimination of endocrine disrupting phenolic compounds in selected waterbirds from the southern Baltic**” (*Wnikanie i eliminacja endokrynnie aktywnych pochodnych fenolu u wybranych ptaków wodnych z rejonu południowego Bałtyku*).

O wykonanie opinii zwrócił się w dniu 11.07.2023 prof. dr hab. Wojciech Tylmann, Przewodniczący Rady Dyscypliny Nauki o Ziemi i Środowisku.

Praca była wykonana w Zakładzie Chemii Morza i Ochrony Środowiska Morskiego (Instytut Oceanografii), Uniwersytetu Gdańskiego.

Promotorem pracy była dr hab. inż. Marta Staniszevska, prof. UG, promotorem pomocniczym: dr Iga Nehring.

Warunki stawiane rozprawom doktorskim zostały określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Przedstawiona do oceny praca doktorska oparta jest na cyklu powiązanych tematycznie czterech artykułów naukowych (trzech opublikowanych i jednym w trakcie recenzji):

P1. Bodziach K., Staniszevska M., Falkowska L., Nehring I., Ożarowska A., Zaniewicz G., Meissner W., 2021. Gastrointestinal and respiratory exposure of water birds to endocrine disrupting phenolic compounds. *Science of The Total Environment* 754, 142435, <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.142435>.

Udział doktoranta w pracy: 50%

IF: 10.754, 5-year IF: 8.01, Lista MEiN 2022: 200 pkt

Opis wkładu Doktorantki w publikacji P1 w sekcji Contribution:

Karina Bodziach: Resources, Conceptualization, Investigation, Validation, Formal analysis, Visualization, Writing - original draft, Writing - review & editing

P2. Bodziach K., Staniszewska M., Falkowska L., Nehring I., Ożarowska A., Zaniewicz G., Meissner W., 2021. Distribution path of endocrine disrupting phenolic compounds in waterbirds (*Mergus merganser*, *Clangula hyemalis*, *Alca torda*) from southern Baltic. *Science of The Total Environment*, 793, 148556, <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.148556>.

Udział doktoranta w pracy: 50%

IF: 10.754, 5-year IF: 8.01, Lista MEiN 2022: 200 pkt

Opis wkładu Doktorantki w publikacji P2 w sekcji Contribution:

Karina Bodziach: Resources, Conceptualization, Investigation, Validation, Formal analysis, Visualization, Writing – original draft, Writing – review & editing

P3. Bodziach K., Staniszewska M., Nehring I., Ożarowska A., Zaniewicz G., Meissner W., 2022. Elimination of endocrine disrupting phenolic compounds via feathers and Claus in seabirds moulting in the Baltic and Russian Arctic. *Science of the Total Environment* 853, 158641, <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2022.158641>.

Udział doktoranta w pracy: 55%

IF: 10.754, 5-year IF: 8.01, Lista MEiN 2022: 200 pkt

Opis wkładu Doktorantki w publikacji P3 w sekcji Contribution:

Karina Bodziach: Resources, Conceptualization, Investigation, Validation, Formal analysis, Visualization, Writing – original draft, Writing – review & editing.

P4. Bodziach K., Staniszewska M., Nehring I., Ożarowska A., Zaniewicz G., Meissner W., 2023. Endocrine disrupting bisphenol A, 4-*tert*-octylphenol and 4-nonylphenol in gonads of long-tailed ducks *Clangula hyemalis* wintering in the southern Baltic (under review in the *Science of the Total Environment*).

Udział doktoranta w pracy: 55%

Praca w recenzji [IF: 10.754, 5-year IF: 8.01, Lista MEiN 2023: 200]

Opis wkładu Doktorantki w publikacji P4 w sekcji Contribution:

Karina Bodziach: Resources, Conceptualization, Investigation, Validation, Formal analysis, Visualization, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing

(P1-P3): Suma IF: 32.262, suma 5-year IF: 24.03, suma pkt. MEiN: 600

(P1-P4), potencjalnie): Suma IF: 43.016, suma pkt. MEiN: 800

2. Ocena zasadności podjęcia tematu i teoretycznego przygotowania Dyplomanta do realizacji pracy

W pracy Doktorantka zajęła się zjawiskiem wnikania, dystrybucji i eliminacji endokrynnie aktywnych pochodnych fenolu u wybranych ptaków wodnych z rejonu południowego Bałtyku.

W pracy analizowane były pochodne fenolu w postaci: bisfenolu A (BPA), 4-*tert*-oktylofenolu (4-t-OP) i 4-nonylofenolu (4-NP), które od lat są powszechnie używane w życiu codziennym. Jednocześnie są to związki o działaniu endokrynnym. Związki te znalazły się na liście 66 priorytetowych substancji, ogłoszonej w 2000 roku przez Komisję Europejską, jako związki, które występują w środowisku i stwarzają zagrożenie poprzez działanie endokryne.

Dyrektor Narodowego Instytutu Nauk o Zdrowiu Środowiskowym (National Institute of Environmental Health Sciences - NIEHS), w latach 2009–2019, Linda S. Birnbaum, w swojej pracy *State of the science of endocrine disruptors* [Environ Health Perspect 2013 Apr;121(4):A107; doi: 10.1289/ehp.1306695] pisze:

- w ciągu ostatniego dziesięciolecia nastąpił znaczący postęp w wiedzy na temat substancji zaburzających gospodarkę hormonalną (EDC):

- zbieżność danych dotyczących dzikich i laboratoryjnych zwierząt oraz danych epidemiologicznych sugeruje większą rolę EDC w chorobach niż przewidywano to jeszcze 10 lat temu (czyli ok. 2000 roku);
- udział środowiska w powstawaniu chorób wynosi 24-33% globalnego obciążenia chorobami. Istnieje ogromna szansa na poprawę zdrowia ludzkiego poprzez identyfikację elementów środowiskowych, które mają wpływ na zdrowie publiczne;
- wykazano duże prawdopodobieństwo, że narażenie na EDC w okresie życia płodowego i/lub dojrzewania odgrywa rolę w rozprzestrzenianiu się problemów reprodukcyjnych mężczyzn i kobiet, nowotworów związanych z endokrynami, infekcji, astmy, otyłości, cukrzycy oraz zaburzenia zachowania i uczenia się, w tym zespół deficytu uwagi i nadpobudliwości psychoruchowej (ADHD).
- EDC prawdopodobnie wpływają na wszystkie układy hormonalne, które kontrolują rozwój i funkcje narządów rozrodczych, regulację metabolizmu i uczucie sytości. Ostatnie badania wykazały, że EDC wpływają również na systemy fizjologiczne, które kontrolują rozwój tkanki tłuszczowej, przyrost masy ciała i poziom glukozy.

Powyższe informacje już w roku 2000 brzmiały alarmistycznie, a tymczasem, w 2011 roku, Duńska Agencja Ochrony Środowiska postawiła dodatkową tezę, która może zapowiadać jeszcze bardziej złowieszcze następstwa zanieczyszczenia środowiska tymi związkami. Teza ta brzmi: „Istnieje wiele przesłanek, że to czas ekspozycji stanowi bardziej krytyczny parametr w relacji do skutków niż dawka.”

Nie bez znaczenia jest również wzajemne współdziałanie związków obecnych w środowisku, prowadzące do różnych efektów wynikających z addycji, antagonizmu czy synergizmu.

Wprawdzie powyższe problemy są podnoszone w kontekście negatywnego wpływu związków endokrynnie czynnych na funkcjonowanie układu hormonalnego człowieka, i bezpośrednie wnioskowanie nie jest uprawnione, to jednak człowiek stanowi element ekosystemu, w którym funkcjonują również inne organizmy, powiązane ze sobą w różny sposób oraz powiązane z człowiekiem.

Biorąc to pod uwagę, podjęcie przez Doktorantkę badań w zakresie endokrynnie aktywnych pochodnych fenolu u wybranych ptaków wodnych z rejonu południowego Bałtyku ma bardzo mocne uzasadnienie.

Przystępując do pracy Doktorantka postawiła następujące hipotezy badawcze, cytuję:

1. Alki *Alca torda*, lodówki *Clangula hyemalis* i nurogęsi *Mergus merganser* bytujące w rejonie południowego Bałtyku charakteryzują się zróżnicowanym narażeniem na BPA i alkilofenole.
2. Inhalacja stanowi istotną drogę narażenia alki *Alca torda*, lodówki *Clangula hyemalis* i nurogęsi *Mergus merganser* na BPA, 4-*t*-OP i 4-NP.
3. Narządy strategiczne dla prawidłowego rozwoju i funkcjonowania ptaków tj. gonady, mózgi, nerki i wątroby, stanowią główne miejsca kumulacji endokrynnie aktywnych pochodnych fenolu.

4. Pióra i pazury alki *Alca torda* oraz lodówki *Clangula hyemalis* stanowią istotną drogę eliminacji pochodnych fenolu z ich organizmów.
5. Jelita, płuca i pióra alki *Alca torda*, lodówki *Clangula hyemalis* i nurogęsi *Mergus merganser* są dobrymi wskaźnikami zanieczyszczenia środowiska pochodnymi fenolu.

Materiałem badawczym wykorzystywanym w pracy doktorskiej były ptaki, o zróżnicowanych zwyczajach żywieniowych:

- nurogęś *Mergus merganser* jest ptakiem z przewagą diety rybnej mieszanej,
- kaczka długoogoniasta *Clangula hyemalis* żeruje na bentosie oraz
- brzytwa zwyczajna *Alca torda* żerująca na rybach pelagicznych.

W kolejno realizowanych zadaniach Doktorantka zajęła się oznaczaniem wytypowanych związków endokrynnie czynnych w różnych organach i płynach ustrojowych ptaków, by w rezultacie określić drogi ich wnikania, dystrybucji i eliminacji. Rezultaty prac opisane są w czterech publikacjach wymienionych powyżej, zaś poniżej odnoszę się pokrótce do najważniejszych wątków każdej z nich.

P1

W ramach pracy Doktorantka oznaczała stężenie bisfenolu A (BPA), 4-tertoktylofenolu (4-t-OP) i 4-nonylofenolu (4-NP) we krwi oraz w jelitach i płucach ptaków (nurogęś, kaczka długoogoniasta, brzytwa zwyczajna), które pochodziły z przyłotów (zima 2014–2016) w południowym Bałtyku.

Korelacje pomiędzy stężeniami pochodnych fenolu we krwi oraz w jelitach i płucach wykazały, że ptaki są narażone na przenikanie pochodnych fenolu drogą pokarmową jak i drogą oddechową.

W przypadku BPA główną drogą przedostawania się do organizmu ptaków była droga pokarmowa, zaś alkilofenoli (4-NP i 4-t-OP) we wprowadzaniu tych związków do organizmu istotną rolę odgrywał zarówno układ pokarmowy, jak i oddechowy.

W pracy udowodniono, że narażenie na fenole drogą oddechową jest istotnym, jeśli nie równoważnym czynnikiem przenikania pochodnych fenolu ze środowiska do organizmów ptaków. Wyniki te są nową i bardzo istotną informacją uzupełniającą obszar wiedzy w tym temacie.

P2

Oznaczono stężenia bisfenolu A (BPA), 4-tertoktylofenolu (4-t-OP) i 4-nonylofenolu (4-NP) w mózgach, tłuszczu podskórnym, nerkach, wątrobie i mięśniach piersiowych.

Ważniejsze, wg mnie, wnioski sformułowane w pracy to:

- Po spożyciu pochodnych fenolu drogą pokarmową, ich dystrybucja u ptaków zachodziła praktycznie w całym organizmie, natomiast narażenie oddechowe ograniczało dystrybucję tych związków głównie do nerek i mięśni.
- BPA i 4-NP akumulowały się najwięcej w mięśniach, wątrobie i nerce natomiast 4-t-OP magazynowany był w mózgu, tłuszczu podskórnym i wątrobie.
- Różne miejsca docelowe akumulacji poszczególnych fenoli pochodnych wskazały, że każdy z badanych związków może mieć odmienne skutki zdrowotne u ptaków. I tak BPA i 4-NP, te o najwyższych stężeniach w środowisku, a także w wątrobach i nerkach ptaków, mogą mieć największy potencjał zakłócania prawidłowego funkcjonowania tych narządów, natomiast 4-t-

OP pomimo niskich stężeń w środowisku transportowany jest w organizmach ptaków bezpośrednio z krwi do mózgu.

- Nagromadzenie pochodnych fenolu w tłuszczu ogranicza ich przenikanie do mózgu

W dyskusji szeroko omówiono kumulowanie się analitów w poszczególnych organach z odniesieniem do potencjału przekraczania barier istniejących w organizmach żywych (np. bariera krew-mózg, bariera powietrze (pęcherzyki płucne) – krew).

P3

W pracy zbadano skuteczność usuwania pochodnych fenolu z organizmów ptaków (kaczek długoogoniastych i brzytew) za pomocą pazurów i lotek.

Usuwanie pochodnych fenolu, w zależności od związku i produktu naskórkowego, waha się od 12% do 34%. Spośród tych związków, u obu gatunków ptaków, najwyższy stopień eliminacji 4-NP zaobserwowano w lotkach.

Dane literaturowe wskazują, że Morze Bałtyckie jest około 3 razy bardziej zanieczyszczone 4-NP niż obszary morskie rosyjskiej Arktyki. Ta obserwacja skłoniła współautorów do wskazania potencjału wykorzystania 4-NP i lotek jako wskaźników zanieczyszczenia środowiska pochodnymi fenolu.

P4

W pracy tej Doktorantka skupiła się na oznaczeniu stężeń pochodnych fenolu w gonadach ptaków morskich (kaczki długoogoniaste, żywiące się głównie bentosem) oraz zbadaniu potencjalnych czynników (wiek, płeć i region) wpływających na stopień ich bioakumulacji.

Wpływ oznaczanych fenoli na organizmy ptaków, w tym na ich rozrodczość i układ hormonalny, jest słabo poznany. Stąd uzyskane wyniki (zbieżne z nielicznymi doniesieniami innych naukowców) wskazujące, że:

- u ptaków starszych (dojrzałych) stężenia fenoli w gonadach były wyższe w porównaniu do ptaków niedojrzałych,
- spośród pochodnych fenolu, 4-NP osiągał najwyższe stężenia w gonadach badanych ptaków,
- wśród dorosłych kaczek długoogoniastych pochodne fenolu charakteryzowały się wyższymi stężeniami u samców niż u samic,
- gonady nie były główną tkanką bioakumulacji pochodnych fenolu,

mogą sugerować, że obecny stan zanieczyszczenia środowiska Morza Bałtyckiego związkami zaburzającymi funkcjonowanie układu hormonalnego jest przyczyną aż 65% spadku populacji kaczki długoogoniastej w tym obszarze.

Biorąc pod uwagę narządy, które byłyby najbardziej wrażliwe na działanie pochodnych fenolu, zaburzających funkcjonowanie układu hormonalnego, BPA i 4-NP wykazywały większą tendencję do gromadzenia się w gonadach kaczek długoogoniastych, podczas gdy 4-t-OP ulegał głównie bioakumulacji w ich mózgu.

Chciałabym mocno podkreślić, że w każdej publikacji zawarta jest szeroka, bardzo interesująca i dojrzała dyskusja wyników z odniesieniem do danych prezentowanych w światowej literaturze.

Do bardzo cennych zaliczam uzupełnienie wiedzy na temat dróg narażenia, dystrybucji narządowej i eliminacji trzech wytypowanych pochodnych fenolu.

Mnie szczególnie zainteresował nowatorski wątek narażenia ptaków na aerozol morski i wykazanie, że tą drogą do organizmu przenikają istotne ilości ksenobiotyków, których dystrybucja narządowa odbywa się w nieco inny sposób niż tej części ksenobiotyków, które wnikają drogą pokarmową.

Należy dodać, że:

- pozyskiwany materiał badawczy był we właściwy sposób przechowywany i kontrolowany oraz rozdysponowywany do badań;
- do oznaczania analitów zastosowano nowoczesne metody analityczne, Doktorantka uczestniczyła w wykonywaniu oznaczeń;
- wyniki poddano analizie statystycznej, oświadczenia autorów wskazują, że wykonywała je Doktorantka.

Podsumowując:

1. Doktorantka jest pierwszym autorem we wszystkich czterech publikacjach, Jej wkład w powstanie publikacji obejmuje udział w koncepcji pracy, wykonaniu oznaczeń, analizie danych, wykonaniu wykresów, rysunków i pisaniu manuskryptu,
2. na końcu materiału zamieszczone są kopie publikacji wraz z oświadczeniami współautorów o udziale Doktoranta w prezentowanych publikacjach. W dwóch publikacjach udział określony jest na 50%, w kolejnych dwóch odpowiednio na 55% i poświadczany przez innych autorów,
3. Przedstawione wnioski wynikają z przeprowadzonych badań i mają odniesienie do rzeczywiście uzyskanych wyników,
4. praca jest wartościowa, ciekawa, na wysokim poziomie merytorycznym,
5. każda publikacja zawiera bardzo rzetelnie przygotowany wstęp oraz niezwykle ciekawą i dojrzałą dyskusję wyników, domyślam się, że wraz z postępowaniem w realizacji pracy udział Doktorantki w tej dyskusji był coraz większy,
6. przedstawiony w rozprawie doktorskiej przegląd literatury oraz dyskusja wyników, a także zawarte w publikacjach rozdziały: Introduction, Results and discussion, wskazują, że **Doktorantka opanowała ogólną wiedzę teoretyczną niezbędną dla osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora dziedzinie nauk ścisłych i przyrodniczych w dyscyplinie nauki o ziemi i środowisku.**

Doktorantka właściwie zaplanowała zadania badawcze, przeprowadziła oznaczenia z wykorzystaniem nowoczesnych metod analitycznych oraz wykonała analizę wyników, **wykazała się przy tym umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej**, jednocześnie wykazując zdolność do współpracy z gronem naukowców.

Uwagi o charakterze polemicznym i/lub krytycznym, które nasunęły mi się przy lekturze rozprawy doktorskiej

1. W przedstawionym materiale zabrakło mi informacji o poziomie zanieczyszczenia środowiska analizowanymi fenolami, z obszaru którego pozyskiwano materiał badawczy.
2. W badaniach wykazano istotne znaczenie drogi oddechowej jako jednej z dróg narażenia, czy znane są poziomy stężenie fenoli w aerosolach morskich? Czy może w przestrzeni wiedzy są badania nt. potencjalnego wpływu tych związków na człowieka.

3. Bez wątpienia trudnym tematem jest usuwanie ksenobiotyków poprzez lotki i pazury, tym trudniejszym, że elementy te także sorbuja anality ze środowiska. Prosiłabym i komentarz w tej sprawie.

Wymienione powyżej sugestie i uwagi krytyczne nie zmieniają mojej pozytywnej i bardzo wysokiej oceny pracy.

Wnioski końcowe:

W konkluzji stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji praca doktorska pani mgr Kariny Bodziach spełnia ustawowe kryteria stawiane pracom doktorskim (Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 30 sierpnia 2018 r. poz. 1668 z późniejszymi zmianami) tj.:

- rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego,
- Doktorantka wykazuje się ogólną wiedzę teoretyczną w dziedzinie *nauk ścisłych i przyrodniczych* w dyscyplinie *nauki o ziemi i środowisku*,
- przedstawiony mi do oceny materiał, potwierdza umiejętność Doktorantki w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Powyższe uzasadnia postawienie wniosku o przyjęcie rozprawy doktorskiej mgr Kariny Bodziach i dopuszczenie jej do publicznej obrony. Co niniejszym czynię.

Jednocześnie wnoszę o wyróżnienie pracy doktorskiej mgr Kariny Bodziach.

W uzasadnieniu wniosku podnoszę:

1. bardzo ciekawą i aktualną tematykę pracy, mieszczącą się w nurcie badań światowych;
2. ponadprzeciętnie szerokie spektrum badań obejmujące wnikanie, dystrybucję i eliminację endokrynnie czynnych pochodnych fenolu u ptaków wodnych z rejonu południowego Bałtyku;
3. niezwykle interesujące wyniki badań, które wnoszą nową, unikatową wiedzę na temat dróg wnikania ksenobiotyków do organizmu ptaków wodnych (wykazanie istotności drogi oddechowej);
4. przeprowadzenie nad wyraz dojrzałej dyskusji wyników, która implikuje nowe tematy badawcze;
5. względy formalne: pracę tworzą cztery publikacje (trzy już opublikowane w prestiżowym, wysoko impaktowanym czasopiśmie STOTEN).

Gdańsk, 27.09.2023

KIEROWNIK
Zakładu Toksykologii Środowiska
prof. dr hab. Lidia Wolska